

SXEDIO.E82

21.10.1931: ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΔΙΑΔΗΛΩΤΕΣ ΚΑΤΑΛΗΓΟΥΝ ΣΤΟ ΚΥΒΕΡΝΕΙΟ.-ΕΝΑΣ ΔΙΑΔΗΛΩΤΗΣ ΑΝΕΒΑΙΝΕΙ ΣΤΗ ΣΤΕΓΗ ΤΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ ΚΑΙ ΑΝΥΨΩΝΕΙ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΗΜΑΙΑ.-ΣΕ ΛΙΓΟ ΕΠΙΤΙΘΕΝΤΑΙ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ ΤΟ ΟΠΟΙΟ ΠΑΡΑΔΙΔΕΤΑΙ ΣΤΙΣ ΦΛΟΓΕΣ ΕΝΩ Ο ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ ΣΕΡ ΡΙΤΣΜΟΝΤ ΠΑΛΜΕΡ ΖΗΤΕΙ ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ

Αρχισε να σουρουπώνει όταν τέλειωσαν οι ομιλίες στη συγκέντρωση της Λευκωσίας που γινόταν στην Εμπορική Λέσχη, στο τέρμα της οδού Λήδρας, κατά την οποίαν ανακοινώθηκαν οι παραιτήσεις και των υπολοίπων βουλευτών ενώ ο Διονύσιος Κυρκώτης, Οικονόμος της Εκκλησίας Φανερωμένης, όρκισε τα παραληρούντα πλήθη στην Ελληνική σημαία.

Στο στάδιο αυτό οι βουλευτές επιβεβαίωσαν στο πλήθος ότι θα σύντασσαν ψήφισμα και θα το παρέδιδαν στον Κυβερνήτη την επομένη, αλλά η πρόταση τους δεν γινόταν αποδεκτή.

Ο κόσμος ζητούσε πορεία προς το Κυβερνείο εκείνη τη στιγμή.

Ο δημοσιογράφος Κ.Α. Κωνσταντινίδης ανέφερε στο αφήγημά του το **1947** στην εφημερίδα του "Νέος Κυπριακός Φύλαξ" για τα τεκταινόμενα στη συγκέντρωση εκείνη τη στιγμή:

"Αλλά πού να ακούση ο λαός την εισήγησιν να δεχθή να μη εγίνετο κάτι αμέσως. Παρόλον ότι ανεγνώριζε τους βουλευτάς ως ηγέτας, εν τούτοις, δεν ήθελε κατά κανένα λόγον να διαλυθή.

Η "ηλεκτρική εκκένωσις" με την εκροήν του ενθουσιασμού του δεν είχεν ακόμη γίνει και όλοι έμειναν αμετακίνητοι εις τας θέσεις των, καθισμένοι και ακάθιστοι, ενώ η αίθουσα εγέμιζεν από ζηωρούς διαλόγους (...) Οι βουλευταί έκαμαν επικλήσεις, παρακλήσεις και εκκλήσεις εις τον λαόν να συμμορφωθή προς την υπεύθυνην γνώμην των και να μη επιμένει εις πασοπικές αντιλήψεις.

Παρακαλούμεν κύριοι να διαλυθείτε ήσυχα,

ήσυχια, εφώναζαν με όλην την δύναμιν των πνευμόνων των. Εχετε εμπιστοσύνην σε μας. Θα κάμωμεν, σας το υποσχόμεθα επισήμως το καθήκον μας.

Αύριον το επαναλαμβάνομεν θα κανονίσωμεν συνέντευξιν με τον Κυβερνήτην θα εκφράσωμεν τα αισθήματά μας και θα του επιδώσωμεν το ψήφισμα ώστε να ικανοποιηθεί τελείως η επιθυμία μας. Τίποτε όμως. Κανένας δεν φαίνεται διατεθειμένος να πειθαρχήσει εις τους ηγέτας παρόλον τον σεβασμόν που τους είχε ως επίσης και των κομματικών δεσμών που είχε κατά ομάδας προς τα διάφορα πρόσωπα των βουλευτών κι έτσι ενώ οι ηγέται επέμεναν με φράσεις και με χειρονομίες εις τόνον ικετευτικόν να διαλυθή επί τέλους ο λαός, διότι η συγκέντρωσις ετελείωσε με την κήρυξιν της ενώσεως προς πάντων, από τον Οικονόμον Διονύσιον και επέμεναν να ανεβάλλετο διά την άλλην ημέραν η επίσκεψις των βουλευτών εις το κυβερνείον η επίδοσις του ψηφίσματος μία κραυγή ζωηρά και επίμονη υψώθηκε επάνω εις όλες τις άλλες "τώρα και όχι αύριο (...)

Η φωνή αυτή ήτο μοιραία. Ομοβροντία αμέσως από χιλιάδες στόματα: "Απόψε όχι αύριο".

Η αίθουσα αναφλέγεται και συγκλονίζεται από τις εκρήξεις του ενθουσιασμού. Το πλήθος γίνεται απολύτως ασυγκράτητον και απειθαρχητον εις οποιανδήποτε σύστασιν για να μη κατευθυνθή αμέσως εις το Κυβερνείον.

Το θαύμα της πειθαρχίας έσπαζε πια με πάταγον κάτω από την οργήν της λαϊκής απαιτήσεως "τώρα όχι αύριον".

Νομίζω ακόμα πως ακούω από **6,000** τώρα μέρες (Ο Κωνσταντινίδης έγραψε το αφήγημά του το **1947**) σαν τέλειωσε η παλμεροκρατία) που πέρασαν από τότε τις κραυγές του πλήθους. Ανδρες, νέοι και έφηβοι, όλοι με μια φωνή "τώρα". Και νομίζω πως βλέπω και τώρα να σηκώνεται σαν τρικυμισμένος ωκεανός, όπως τον περιγράφει με τόσην δύναμιν εις τους εργάτας της θάλασσας ο Βίκτωρ Ογκώ. Το πλήθος μέσα και έξω από τη Εμπορικήν Λέσχην με την ρητήν και ανέκκλητον αξίωσιν: "Να πάμε τώρα".

Οι βουλευτές μπήκαν εκείνην την ανήσυχην με τες πυρακτωμένες ψυχές ώραν στο περιθώριον, αδύναμοι και χωρίς επιβολήν εις το πλήθος που αναταράζεται, παφλάζει και τρικυμίζει και απαιτεί να πάη στο Κυβερνείον. Γιατί όλες οι χιλιάδες του λαού που επλημμύριζαν την Λέσχην τα γυναικοπάζαρον και σε όλους τους γύρω χώρους ήσαν σε επαφήν με αόρατα ηλεκτροφόρα σύρματα και μαζί "έβραζαν και άναβαν".

Το πλήθος κάτω από το πιασμένο πια σύνθημα "να πάμε τώρα" αρχίζει να κινείται προς τες πόρτες της Λέσχης και κυρίως προς την κεντρικήν έξοδον προς την οδόν Λήδρας".

Ενας άλλος που βρισκόταν στη συγκέντρωση, ο Σάββας Λοϊζίδης στέλεχος της μυστικής οργάνωσης Εθνική Ριζοσπαστική Ενωση Κύπρου, ΕΡΕΚ, που είχε βγει στην επιφάνεια μόλις τρεις μέρες προηγουμένως, έγραψε αργότερα ότι η ορκομωσία του πλήθους στη σημαία από το Διονύσιο Κυκκώτη έγινε με παραίνεση του ιδίου, (και άλλων) ως στελέχους της Οργάνωσης, που δεν έβλεπε με κακό μάτι αν γινόταν κάποιος σαματάς και έσπαζε και κάποια μύτη, κατά την έκφραση του ή και κανένα τζάμι του Κυβερνείου, ώστε να ακουσθεί η φωνή των Κυπρίων.

Στο βιβλίο του "Ατυχη Κύπρος, Αθήναι 1980" έγραψε ο Σάββας Λοϊζίδης, ο οποίος ήταν ο άνθρωπος που είχε γράψει τις αρχές της ΕΡΕΚ:

"Περισσότερον όμως ογκώδης και συγκινητική υπήρξεν η κατά την εσπέραν της 21ης Οκτωβρίου συγκέντρωσις εις την Εμπορικήν Λέσχην Λευκωσίας. Τους ενθουσιώδεις υπέρ της ενώσεως λόγους, διέκοψαν φωναί εκ του πλήθους καταλλήλως υποκινούμεναι υπ' εμού, του Κώστα Πική και άλλων μελών του μυστικού τμήματος της ΕΡΕΚ: "Ελληνικήν σημαίαν, Ορκον εις τη σημαίαν".

Πράγματι ο Αρχιμανδρίτης Διονύσιος Κυκκώτης, πρωθιερεύς της Φανερωμένης, μετά σύντομον πατριωτικήν ομιλίαν ώρκισε τα πλήθη εις την

Ελληνικήν Σημαίαν υπό φρενιτιώδεις δε ζητωκραυγάς ηκούοντο όρκοι αγώνος μέχρι θανάτου διά την Ενωσιν.

Τότε ηκούσθησαν κραυγές: "Στο Κυβερνείον, στο Κυβερνείον", "Ο κυβερνήτης που φεύγει αύριον για την Αγγλίαν ν' ακούση και να μεταφέρει την αμετάτρεπτον απόφασιν μας να αγωνισθώμεν διά την Ενωσιν με την Μητέρα Ελλάδα".

Ο κόσμος επέμενε να κατευθυνθεί στο κυβερνείο "τώρα", αλλά ο βουλευτής Γ. Χατζηπαύλου προσπάθησε για άλλη μια φορά να σταθεί αντιμέτωπος με την απαίτηση του πλήθους, αλλά απέτυχε και αναγκάστηκε και πάλι να ακολουθήσει το ρεύμα. Πρόσθετε ο ΚΑΚ:

"Ο Χατζηπαύλου κάμνει ακόμα μίαν απόπειραν να πείση τον λαόν να διαλυθή. Κάποιος όμως τότε του φωνάζει: "Είσαι δειλός". Μόλις άκουσε την φράσιν ο βουλευτής Μόρφου αμέσως φώναξε: Δειλός ο Χατζηπαύλου; Ε, λοιπόν αφού είναι έτσι εμπρός. Επικεφαλής θα είμαστε οι βουλευταί.

Χαλασμός κόσμος. Ολοι εμπρός στο Κυβερνείο, ολόϊσια με τους αρχηγούς. Και το πλήθος ορμά ακατάσχετον έξω από την οδό Λήδρας σαν ποταμός που πλημμύριζεν και βγήκε έξω από την κοίτην του για να ξεχυθούν τα νερά του δεξιά και αριστερά".

Καμμιά δύναμη δεν μπορούσε πια να συγκρατήσει το πλήθος κι έτσι όλοι ξεχύθηκαν στους δρόμους που οδηγούσαν στο κυβερνείο με τη σκέψη να δώσουν υπόμνημα στον Κυβερνήτη που θα πήγαινε την άλλη μέρα στο Λονδίνο.

Επικεφαλής της πορείας ήταν ο σηματοφόρος Κυπριανίδης, Γραμματέας του Παγκυπρίου Συνδέσμου Εθελοντών.

Ωστόσο σε κάποιο στάδιο η σημαία άλλαξε χέρια και την πήρε ο οδηγός του Γ. Χατζηπαύλου, Χριστόφορος Πίτσιλλος και στη συνέχεια θεωρήθηκε σωστό, κατά τον Κωνσταντινίδη, να αναλάβει σηματοφόρος ο Διονύσιος Κυκκώτης.

Τη σημαία ακολουθούσαν οι βουλευτές Θεοδότου, Χατζηπαύλου, Σταυρινάκης και Σιακαλλής.

Ενώ βράδιαζε ο αριθμός των πεζοπόρων που

κατευθύνονταν προς το Κυβερνείο που απείχε γύρω στα δύο με τρία χιλιόμετρα από το κέντρο της Λευκωσίας, αυξανόταν συνεχώς.

Κοντά στο κτίριο του ΑΠΟΕΛ κατά τον Κωνσταντινίδη, οι σημαιοφόροι έγιναν δύο κι' αυτό γιατί μερικοί νεαροί πήραν τη σημαία του σωματείου και συνενενώθηκαν με τους άλλους.

Ψάλλοντας πατριωτικά τραγούδια όπως το "Είμαι Έλληνας και καυχώμαι", "Μαύρ' ην η νύκτα στα βουνά", και "Ω Λυγερόν και κοπτερόν σπαθίν μου" οι πεζοπόροι προχωρούσαν ανεμπόδιστοι προς το Κυβερνείο.

Λίγο πιο πάνω από το στάδιο ΓΣΠ στα μέσα περίπου του δρόμου βρισκόταν η αποθήκη ξυλείας του δασονομείου και σαν οι πεζοπόροι είδαν μπροστά τους μερικούς αστυνομικούς θεώρησαν καλό να εξοπλιστούν για καλό και για κακό. Ετσι όρμησαν στην ξυλαποθήκη και σε λίγο ο καθένας κρατούσε και ένα μικρό ή μεγάλο ξύλο που θα του χρησίμευε σαν όπλο αυτοάμυνας σε περίπτωση που θα δεχόταν επίθεση από την αστυνομία- τα μοναδικά όπλα που κρατούσαν οι κύπριοι επαναστάτες.

Στο δρόμο οι πεζοπόροι διαχωρίστηκαν σε δυο φάλαγγες. Η μια κατευθύνθηκε προς το κυβερνείο από την οδό Αγίων Ομολογητών και η άλλη από το δρόμο προς το Στρόβολο.

Ωστόσο στην είσοδο του Κυβερνείου συνενώθηκαν και όλοι μαζί κατευθύνθηκαν προς την κεντρική είσοδο. Μερικοί έφιπποι αστυνομικοί προσπάθησαν να τους ανακόψουν, αλλά με τις πρώτες πέτρες που άρχισε να ρίχνει εναντίον των αλόγων τους το πλήθος, τα άλογα αφηνίασαν και δεν μπόρεσαν να τα συγκρατήσουν.

Σ' αυτό το σημείο όπως αναφέρει ο Κωνσταντινίδης κατεβάλλετο προσπάθεια να πεισθεί ο κόσμος που υπολογιζόταν γύρω στις **10,000** να σταματήσει, ο δε Χατζηπαύλος ανέβηκε πάνω σε μια μικρή πέτρα και προσπαθούσε να κατευνάσει τα πλήθη να μη περιμένουν ότι θα έμπαιναν στο μικρό δασάκι που βρισκόταν πριν από το κυρίως κτίριο.

Τότε ο Κυριάκος Απέητος φώναξε στον Χατζηπαύλο:

- Κύριε Χατζηπαύλου, τόσο καιρό μας έλεγες εμπρός και τώρα μας λέεις πίσω;

Αμέσως ο Χατζηπαύλος άλλαξε παραίνεση και φώναξε στο πλήθος:

- Ε, αφού είναι έτσι, "εμπρός λοιπόν μέσα".

Αλλο που δεν ήθελε να ακούσει το πλήθος. Ορμησαν όλοι προς το δασάκι, έκοψαν το συρματοπλεγμα και προχώρησαν προς το κυρίως κτίριο ασυγκράτητοι.

Η εφημερίδα "Ελευθερία" περιέγραψε ως εξής την σκηνή αυτή στις **24.10.1931**:

"Ητο η 8η εσπερινή ώρα περίπου, όταν τα πλήθη ογκούμενα ολονέν καθ' οδόν έφθασαν εις τον λόφον του Κυβερνείου. Κατά την είσοδον εις το περιβάλλον το Κυβερνείον αλσίλιον, εστήθη επί κοντού μία ελληνική σημαία, μεθ' ο η διαδήλωσις, παρά τας συμβουλάς των ηγετών αυτής, όπως παραμείνη έξωθι του αλσιλίου, περιορισμένη εις το να ανακραυγάση υπέρ της ενώσεως της Κύπρου και να ψάλη τον Εθνικόν Υμνον, επέμενε και εισήλθεν εις το αλσίλιον φθάσασα μέχρι του κτιρίου". (Τη σημαία έστησε σύμφωνα με ορισμένες αφηγήσεις, στην είσοδο του Κυβερνείου ο διάκονος της εκκλησίας του Αγίου Αντωνίου Ελευθέριος και κατ' άλλους ένας μαθητής του διδασκαλείου ονομαζόμενος Ζαβρός).

Σ' αυτό το σημείο και ενώ οι χιλιάδες του πλήθους πλησίαζαν προς την κυρία είσοδο του Κυβερνείου συνενώθηκε μαζί τους και ο βουλευτής Φειδίας Κυριακίδης.

Η κυρία είσοδος του Κυβερνείου απείχε μερικά μέτρα από το Κυβερνείο. Και ενώ όλοι συνωθούντο προς το Κυβερνείο βγήκε από αυτό ο διοικητής Λευκωσίας Χαρτ Νταίηβις με οδηγίες του Κυβερνήτη για να αναγγείλει ότι θα δεχόταν αντιπροσωπεία των διαδηλωτών για να ακούσει τα αιτήματά τους.

Οι βουλευτές προσπάθησαν να ενημερώσουν το πλήθος για το τι συνέβαινε, αλλά λόγω του θορύβου

και της αναστάτωσης που επικρατούσε κανένας δεν άκουε ενώ ο κόσμος δεν έκανε βήμα προς τα πίσω.

Ο Κυβερνήτης Σερ Ρόναλντ Στορρς σε κατοπινή έκθεση του αναφέρει ότι ο Χατζηπαύλου είπε τότε στο πλήθος ότι "ο Κυβερνήτης δικαίως αρνείται να μας δεχθή".

Στη συνέχεια όμως οι βουλευτές κατά τον Κ.Α. Κωνσταντινίδη μπήκαν στο Κυβερνείο για να παρακαλέσουν τον Κυβερνήτη να μη επιμένει να αποσυρθεί το πλήθος, πράγμα που απέτυχαν, ο δε κυβερνήτης στην έκθεση του αναφέρει ότι οι αρχηγοί "αναγνώρισαντες ότι δεν είχαν επίδραση, φοβούμενοι τις συνέπειες, μου διεμήνυσαν την έκφραση της λύπης τους και εγκατέλειψαν το πεδίο".

Οτι και να συνέβη ή μεσολάβησε στο κρίσιμο αυτό σημείο, το πλήθος εξαγριωμένο άρχισε να πετροβολά το κυβερνείο μια και περνούσε η ώρα και δεν έβλεπε αποτελέσματα. Η συνέχεια ήταν δραματική. Οι χιλιάδες του λαού όρμησαν εναντίον του κυβερνείου, κατέβασαν την αγγλική σημαία και τοποθέτησαν στη θέση της την ελληνική.

Άλλοι συνέχιζαν να λιθοβολούν το κτίριο και άλλοι αναποδογύρισαν μερικά αυτοκίνητα και έβαλαν σ' αυτά φωτιά.

Ένας από αυτούς ο Γεώργιος Καρακούσις μπήκε μέσα στο κτίριο και κατευθύνθηκε στην κουζίνα όπου πήρε ένα μεγάλο κομμάτι ψημένο κρέας και δαγκώνοντας το περιφερόταν μέσα στους διαδρόμους του.

Κάποια στιγμή και ενώ έξω επικρατούσε χάος και αναρχία ο Καρακούσις βρέθηκε μπροστά στην καρέκλα του κυβερνήτη. Κατευθύνθηκε προς αυτήν και είπε τη φράση που επαναλαμβάνει ακόμα και σήμερα ο κυπριακός λαός:

- "Έλα μάνα μου να δεις το γιο σου πέντε λεπτά κυβερνήτη".

Τη σκηνή της εφόδου εναντίον του Κυβερνείου την περιγράφει ως εξής η εφημερίδα του Χατζηπαύλου "Λαϊκή Δύναμις" στις 30 Οκτωβρίου 1931:

"Ανω των 15 χιλιάδων κόσμου, ανεξαρτήτως τάξεως και ηλικίας ευρίσκονται ήδη προ του Κυβερνείου. Η λαϊκή θύελλα σαρώνει τα πάντα. Τίποτε δεν μπορεί να ανακόψη τη χειμαρρώδη ορμήν της. Ούτε η ένοπλος αστυνομική δύναμις η οποία εφ' όπλου λόγχην ευρίσκεται εκεί προς προστασίαν του Κυβερνείου.

Το πλήθος επιμόνως ζητεί να εισέλθη εις το κυβερνείον. Την στιγμήν εκείνην ανεφάνη εις την είσοδον ο διοικητής Λευκωσίας κ. Χαριτ-Νταϊήβις, όστις συνέστησε ψυχραιμίαν εις το πλήθος, επί πλέον δε είπεν ότι η Α.Ε. ο Κυβερνήτης θα εδέχετο επιτροπείαν ίνα ακούση τα αιτήματα των. Εις απάντησιν του διοικητού ο λαός εξέσπασεν εις ουρανομήκεις ζηωκραυγάς υπέρ της Ενώσεως.

- Θέλομεν ένωσιν με την Ελλάδα, αυτό είναι το αίτημά μας.

Ο διοικητής πάλιν επεχείρησε να καθησυχάση τα εξημμένα πλήθη, αλλ' ηναγκάσθη να αποσυρθή διαρκώς γιουχαϊζόμενος.

- Στ' ανάθεμα, στ' ανάθεμα.

Η αστυνομία επιχειρεί ν' αναχαιτίση την ορμήν του λαού προβάλλουσα τα όπλα.

- Απάνω τους, απάνω τους παιδιά.

- Κάψετε τους, Φωτιά... φωτιά.

Εισήλθον τότε πολλοί εντός του Κυβερνείου και ανελθόντες επί της στέγης έστησαν την Ελληνικήν σημαίαν. Άλλοι έρριπτον ογκώδεις λίθους επί των παραθύρων, τα οποία απεχώρουν. Άλλοι έδωσαν φωτιά εις τα κυβερνητικά αυτοκίνητα τα οποία ευρίσκοντο εις τον περίβολον του μεγάρου, χρησιμοποιούντες τα φλεγόμενα τεμάχια των ως "προσάναμμα" διά την πυρπόλησιν του Κυβερνείου, το οποίον εν ριπή οφθαλμού έγινεν παρανάλωμα του πυρός".

Εξάλλου ο δημοσιογράφος Κ.Α. Κωνσταντινίδης έγραψε για τη σκηνή της εφόδου εναντίον του κυβερνείου στο ιστορικό του αφήγημα στο "Νέο Κυπριακό Φύλακα":

" Το πλήθος άρχισεν αντιθέτως να γίνεται πιο ζωντανό και να ψάλλη άσματα εθνικά με έξαλλον ενθουσιασμόν, ο οποίος έφθανεν εις τα όρια πραγματικού πατριωτικού πυρετού. Και ορμά πια μπροστά πράγμα που έβλεπε με δυσφορίαν και μεγάλην νευρικότητα ο διοικητής Χάρτ Νταίηβις.

Διά να διευκολύνουν την κατάστασιν, που είχε τάσιν να φθάση εις το απροχώρητον οι καθηγηταί της γυμναστικής Διαγόρας Νικολαΐδης και Παναγιώτης Μαυρομιχάλης μαζί με πολλούς Προσκόπους και μερικούς μαθητάς του Π. Γυμνασίου και Διδασκαλείου, έδωσαν τα χέρια ο ένας στον άλλον, κι εσχημάτισαν μίαν άλυσιν φωνάζοντας στο πλήθος "Πίσω".

Αργότερα θα δούμεν ότι και οι δυο Γυμναστικοί είχαν κατηγορηθή ότι με την ενέργειαν των αυτήν προσπάθησαν να δυναμώσουν την "άμυναν" του λαού για να επιτεθή έπειτα αυτός και να κάψη το Κυβερνείο. Τα πράγματατα έφθαναν εις το αδιέξοδον κυριολεκτικώς. Και το σοβαρώτερον άρχισε "δράσις" του πλήθους, είτε, διότι η κατάστασις είχεν εκνευρίσει για άλλους λόγους υποκειμενικούς η αδράνεια του λαού ετερματίζετο.

Οι βουλευταί κατόπιν από πρόχειρην ανταλλαγήν σκέψεων με τον Χάρτ Νταίηβις, εμπήκαν μέσα εις το Κυβερνείο, διά να συναντήσουν τον Κυβερνήτην και αφού του εκθέσουν την έξαψιν των πνευμάτων του λαού, να τον πείσουν να μην επιμένη εις την απαίτησιν να απομακρυνθή σε απόστασιν το πλήθος και τότε να δεχθή λαϊκήν αντιπροσωπείαν.

Αλλά ο Στορρς μένει αμετάπειστος παρά την τόσην σοβαρότητα της καταστάσεως και ίσως ακριβώς για την κρισιμότητα της. Οι βουλευταί φαίνεται ότι άργησαν κάπως να βγουν από το Κυβερνείο, κι εφάνη εις το πλήθος μέσα εις την τόσην αδημονίαν του ότι είχαν αργήσει.

Διεδόθη μάλιστα για μίαν στιγμήν, καθώς λέγεται ότι οι βουλευταί είχαν κρατηθή μέσα εις το Κυβερνείο και δεν τους επετρέπετο να βγουν έξω. Οπωσδήποτε ο λαός άρχισε να "αγριεύη". Και τότε

μερικοί ζωηροί άρπαξαν πέτρες κι άρχισαν να πετροβολούν τα παράθυρα του Κυβερνείου με αποτέλεσμα να σπάσουν αρκετά τζάμια. Φαντάζεται κανείς την σκηνήν που είχε δημιουργηθή με το πρώτον αυτό τόλμημα που εσήμαινεν έναρξιν εχθροπραξίας...

Και νέος λιθοβολισμός ακολουθεί με νέα συντριμματα εις το Κυβερνείον.

Την ίδιαν ώραν μια φωνή δυνατή ακούεται από το πλήθος: "Να κατεβάσωμεν την Αγγλικλην σημαίαν από το Κυβερνείον, και να ψηλώσωμεν την Ελληνικήν. Την Κυανόλευκην επάνω εις το Κυβερνείον".

Πολλοί νέοι τρέχουν προς την γωνίαν του Μεγάρου, πάνω από την οποίαν ήταν ανυψωμένη η αγγλική σημαία. Πριν να σημειωθή ότι εκτός του ότι η νύχτα ήταν με φεγγάρι, το Κυβερνείον είχεν όλα τα ηλεκτρικά φώτα του αναμμένα, ένας δε λαμπήρας μεγάλης εντάσεως τοποθετημένος εις τα "Προπύλαια" του Μεγάρου έρριπτε τες ακτίνες του εις αρκετήν απόστασιν, κι έτσι εφώτιζε το πλήθος και συγχρόνως το διευκόλυνε να βλέπη καλά όλην την πρόσωψιν του Μεγάρου και φυσικά και το μέρος της στέγης, όπου ήταν ανυψωμένη η αγγλική σημαία.

Λοιπον "καταιβάζεται η Εγγλέζικη σημαία" εφώναζε το πλήθος. Κάποιος νεαρός σκαρφαλώνει με την βοήθειαν άλλων επάνω στην στέγην και καταιβάζει την αγγλικήν από τον ιστόν της, ενώ από κάτω του ψηλώνουν Ελληνικήν σημαίαν, για να την αναπρήση,

Ο νεαρός τολμηματίας παίρνει την Κυανόλευκην και προσπαθεί να την βάλη πάνω εις τον ιστόν, αλλά δεν μπορεί να πραγματοποιήση τον σκοπόν, γιατί δεν έχει σκοινί καθώς εφώναξε.

Τότε ο διάκονος του Ναού του Αγίου Αντωνίου Ελευθέριος έβγαλεν από την ζώνην του το κολάνιν του και το έρριξε πάνω στον νεαρόν που ήθελε σχοινί κι' αυτός το άρπαξε κι έδεσεν αμέσως την Κυανόλευκην πάνω στον ιστόν.

Η Ελληνική σημαία επάνω στην στέγην του Κυβερνείου, Κάτι απίστευτον, που κι η πιο τολμηρή φαντασία δεν μπορούσε να το "συλλάβη" και όμως ήταν

γεγονός. Όλος ο κόσμος στρέφει με τη βαθύτερη συγκίνησιν τα μάτια του εις το ανέλπιστον θέαμα για να γεμίσουν δάκρυα.

Η Κυανόλευκη καθώς την εφώτιζεν το φως του φεγγαριού και το έντονον ηλεκτρικόν φως της εισόδου του Κυβερνείου, έπαιρνε μίαν εξιδανικευμένην όψιν και επρόβαλλε μάλλον αν μια οπτασία μπροστά σα ορθάνοιχτα μάτια του κόσμου, που δεν εχόρτανε να την βλέπη και να την καμαρώνη εις τα μεγαλεία που έπαιρνε κείνην την νύχτα.

Σαν κατι αλλοιώτικο ένα κομμάτι πραγματικό του ουρανού φάνταζε, του συγγενικού της κι ομόχρωμου ουρανού, Κάτω από τα χαϊδευτικά φιλήματα της νυχτερινής αύρας παιγνίδιζεν εδώ κι εκεί, θεού χαρά κι ευτυχία ανέκφραστη για τα μάτια που την έβλεπαν σαν ένα θείο οραματισμόν στην επίσημην θέσιν που ήταν στημένη.

Για το πρόσωπον που τη ύψωσεν έχω διάφορες και συγκρουόμενες πληροφορίες, φαίνεται όμως ότι αυτός ήταν ο Κωσταάκης Αντωνίου, Λευκωσιάτης από την ενορίαν Χρυσαινιώτισσας.

Ο Κωστάκης αναρριχήθηκε καθώς μας διηγούνται αυτόπται σαν αίλουρος επάνω στη στέγην του Μεγάρου, αφού του "έκαμεν ώμον" ο Ιεροδιάκονος του Αγίου Αντωνίου, που ανεφέραμεν προηγουμένως κι άλλα πρόσωπα, εκατέβασε την αγγλικήν σημαίαν κι είχε στα χέρια του την Ελληνικήν για να την υψώση στον ιστόν. Αλλά το στοινί είχε κοπή και δεν είχε πως να την αναρτήση, ενώ εφώναζε για σχοινί, ο Διάκος του Αγίου Αντωνίου Λευτέρης έβγαλε το κολάνι του από την μέσην του και του το έδωσε κι έτσι σε λίγο η κυανόλευκη επρόβαλλεν επάνω στον ιστό του Μεγάρου.

Το πλήθος εις την θέσιν της αναγαλλιάζει, σκιρτά, χειροκροτεί, ζητωκραυγάζει και αρχίζει να ψάλλη βαθυσυγκίνητα και με φωνήν που την έπαλλεν η μεγάλη ταραχή των Εθνικόν Υμνον: " ΣΕ ΓΝΩΡΙΖΩ..." Μια απόκοσμη ενόμιζες Συμφωνική από χιλιάδες στόματα και με μαέστρον όχι κανένα επαγγελματίαν μουσικόν, αλλά τον πατριωτικόν υπερενθουσιασμόν, πού'βγαине

πηγαία μέσα από τα φλογισμένα στήθη του διψασμένου για ελευθερίαν λαού. Εκνομα και παράνομα, βέβαια, όλα όσα εγένοντο έξω και μπροστά στο κυβερνείο, που είχε παραβιασθή όλη η περιοχή του, αλλά κείνην την ώραν ποιος να σκεφθή και πως να το σκεφθή, ότι έβγαινε έξω από τα όρια της νομότητας.

Το καζάνι του λαϊκού αναβρασμού ήθελεν όχι μίαν, αλλά πολλές δικλείδες, για να βγουν οι ατμοί του κοχλασμού του, κι έτσι όλα όσα εγίνοντο ήσαν για την έκτακτη ψυχολογικήν στιγμήν....φυσιολογικά ασ πούμε κι αναπόφευκτα προδήλως.

ΣΗΜ: Καθώς για την ύψωσιν της σημαίας εις την είσοδον του Κυβερνείου -η Σημαία αυτή ήταν το Λάβαρον του " Τραστ", σημαία ελληνική με ένα τετράγωνον εις το μέσον, εις το οποίον υπήρχαν τα αρχικά της επωνυμίας του σωματείου EMT (Ενωσις Νέων Τραστ).

Από όλες τις πληροφορίες τες οποίες έχομεν συγκεντρώσει και από έντασιν μάλιστα κατά αντιπαράστασιν, την οποίαν εκάμαμεν, φαίνεται ότι είχαν συνεργήσει διάφορα πρόσωπα από το πλήθος (για την τοποθέτηση της ελληνικής σημαίας στο Κυβερνείο) ο δε Κωστάκης Αντωνίου ήταν ο συμβολικός ανυψωτής της σημαίας. Φίλος διδάσκαλος τονίζει ότι ήτο παρών και επιμένει ότι η σημαία δεν είχε προσδεθή εις τον ιστόν του Κυβερνείου, αλλά τον ιδικόν της ιστόν με τον οποίον τήν είχε μεταφέρει ο Διονύσιος κι εστήθη επάνω εις την δεξιάν γωνίαν του Κυβερνείου αφού είχαν αφαιρεθή κεραμίδια της στέγης και ανοίχθη σ'αυτήν ανάλογη τρύπα.

Η σιγαλιά της νύχτας μέσα στην οποίαν εδονούσαν την ατμόσφαιραν οι ήχοι του αθανάτου Ύμνου του Σολωμού προς την ελευθερίαν, βγαλμένην απ' τα κόκκαλλα των Ελλήνων τα ιερά, προσέδιδε μίαν εντελώς ιδιαίτερη παθητικότητα, στο εξαιρετικόν αυτό γεγονός. Χιλιάδες κύπριοι Έλληνες έξω από την κατοικίαν του αντιπροσώπου του άγγλου Βασιλέως να τραγουδούν τον ιερόν πόθον των με τόνους υψηλούς να

ζητούν την ελευθερίαν των, το ιερώτερον δικαίωμα του ανθρώπου και ιδιαιτέρως ατίμητον Παλλάδιον της ελληνικής ψυχής. Επρεπε να είχε κανείς πράγματι το αγγλικόν φλέγμα και τον αγγλικόν εγωκεντρισμό, για να μη συγκινηθή απέναντι στην συνολικὴν αὐτὴν εικόνα που ἔχομεν δώσει τες γενικὲς χαρακτηριστικὲς γραμμὲς της.

Μέσα στην θερμὴν αὐτὴν ατμόσφαιραν κι ἐνῶ ἡ Κυανόλευκὴ ἐκυμάτιζε σαν κυρίαρχη, ἐκείνην τὴν ὥραν, ἕνας νεαρός, ὁ Δημητράκης Κολοकाσίδης, ἐπλησίασε τὸν Θεοδότου και τοῦ εἶπε: "Κύριε Θεοφάνη, τὸ ὄνειρό σου να ὑψωθῆ ἡ ἐλληνικὴ σημαία στο κυβερνεῖον, ὅπως ἔλεγες πάντα στους λόγους σου, να που ἐγένε τῶρα πραγματικότης".

Κι ὁ ευαίσθητος και ἐξαιρετικὰ ευκολοσυγκίνητος Θεοφάνης, ἀρχισε να κλαίη με λυγμούς, ὅταν ἄκουσε τα λόγια αὐτὰ που τοῦ ἐκινούσαν τὴν πιο ευαίσθητον χορδὴν τοῦ πολιτικοῦ ἐγῶ τοῦ και μαζί τοῦ ἐδάκρυζαν ἀπὸ συγκίνησιν ὅλοι που ἦσαν ἐκεῖ κοντὰ.

Για να συμπληρώσουμε τα σχετικὰ με τὴν σημαίαν αὐτὴν σημειώνουμεν ὅτι ἡ σημαία που ὑψώθη στο Κυβερνεῖον ἦταν ἡ μεγάλη σημαία τῆς Ἐμπορικῆς Λέσχης, που ὑψωσεν ὁ Διονύσιος Κυκκώτης κι ἐκήρυξε τὴν ἔνωσιν. (Ὁ Στορρς ἐγράψε ὅτι ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν).

Ἡ ιστορικὴ αὐτὴ σημαία ὅμως τι ἀπέγινε; Ἡ τύχη τῆς ἦταν αὐτὴ: Ἐκὰθ μαζί με τὸ Κυβερνεῖον ὅταν το εἶχαν τυλίξει ἀργότερα οἱ φλόγες κι ἔτσι δεν εἶχε να υποστῆ τὴν ταπείνωσιν να καταιβαστῆ, ὅπως θα καταιβάζετο φυσικὰ αν τὸ Κυβερνεῖον δεν ἐγένετο παρανάλωμα τῆς φωτιᾶς.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἀνύψωσις τῆς σημαίας εἶχε γίνει ὅλως διόλου ομαλά, χωρὶς καμμιάν ἀπολύτως ἐπέμβασιν τῆς αστυνομίας ἢ τοῦ διοικητοῦ προφανῶς τῆς αστυνομίας διότι δεν ἦτο δυνατὴ ἐπέμβασις καθόλου.

Οἱ Βουλευταὶ με τὴν ιδέαν ὅτι τὸ λαϊκὸν αἶσθημα με τὴν ὑψωσιν τῆς σημαίας που ἐχαιρετίσθη με τὸν Ἐθνικὸν Ὕμνον θα εἶχεν ικανοποιηθῆ

εδοκίμασαν ακόμη μίαν φοράν να πείσουν τον λαόν να αποσυρθή. Αλλά ο λαός έμεινεν απολύτως ανένδοτος. Και εδόθη καλή ευκαιρία κατευνασμού των πνευμάτων του λαού, διότι ο Χαρτ Νταϊήβις, αφού επλησίασε τους βουλευτάς τους ανήγγειλεν ότι ο Κυβερνήτης θα ήτη πρόθυμος να δεχθή τους τρεις βουλευτάς Λευκωσίας και τον βουλευτή Κοιλανίου-Αυδήμου κ. Φειδίαν Κυριακίδην κατά τας 11 την ιδίαν νύκτα, οπότε θα είχαν την ευκαιρίαν να του υποβάλουν οιονδήποτε υπόμνημα με οιονδήποτε περιεχόμενον, το οποίον θα παρελάμβανε μαζί του όταν την άλλην ημέραν θα αναχωρούσεν διά το Λονδίνον διά να το διαβιβάση εις τον Υπουργόν των Αποικιών. Και πράγματι οι βουλευταί κατόπιν από την δήλωσιν αυτήν του Κυβερνήτου, είχαν συνεννοηθή ότι η συνάντησις θα εγίνετο αμέσως κατόπιν εις την οικίαν του Θεοδότου, διά να συνταχθή το Υπόμνημα. Και ανεκοίνωσαν εις τον λαόν την συνεννόησιν των αυτήν.

Το πλήθος όμως, επειδή έβλεπε να αποκρούεται η αξίωσις του, να δεχθή ο Κυβερνήτης την Αντιπροσωπείαν του εις ακρόασιν αμέσως, ενώ αυτό ήτο συγκεντρωμένον εκεί, δεν εννοούσε να αποχωρήση, μολονότι εκτός των βουλευτών Θεοδότου, Χαζηπαύλου και ο Οικονόμος Διονύσιος το εσυμβούλευσαν να γυρίσει πια πίσω στη πόλιν, αν δεν ήθελε να απομακρυνθή από την περιοχόν του Κυβερνείου, ώστε να γίνη δεκτή η αντιπροσωπεία από τον Κυβερνήτην.

Εκτός από τα πιο πάνω πρόσωπα εσυμβούλευσε το πλήθος να αποχωρήση και ο βουλευτής Αυδήμου κ. Φειδίας Ι. Κυριακίδης, ο οποίος είχε επακολουθήσει την πορείαν εις το Κυβερνείον και ευρίσκετο επί τόπου.

Εις την επίμονην άρνησιν του πλήθους ο κ. Φειδίας είχε στενοχωρηθή τόσον πολύ, ώστε να φτάση εις το σημείον, ψύχραιμος αυτός από χαρακτήρος, να συγκινηθή πολύ, καθώς πληροφορούμεθα με την σκέψιν των όσων θα επακολουθούσαν εις την παράνομον στάσιν του λαού.

Ετσι με τον κόσμο να μη αποχωρεί από την

περιοχή του Κυβερνείου ο κυβερνήτης ζήτησε ενισχύσεις για να απομακρύνει τον κόσμο διά της βίας. Και ήταν αυτό που φοβόντουσαν οι βουλευτές...